

κοῦ ἔθνους, ἢ ἀκηδίας περὶ τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ καθήκοντος, ἤκιστα ἐσυνέτισαν ἡμᾶς. Καταδαπανώμεθα εἰς ἀντεγκλήσεις, ἐπιζητοῦμεν τὸν ὑπεύθυνον τῆς συμφορᾶς, καὶ δὲν ἐννοοῦμεν, ὅτι πάντες κατ' ἀναλογίαν ὑπέχομεν τὴν ἐπὶ τοῖς πεπραγμένοις εὐθύνην.

Παραλείπων τοὺς Τούρκους, παραμένοντας μέχρι τῆς σήμερον στρατιωτικὴν φυλὴν, μόνον ἐν τῷ πολέμῳ εὐρίσκοντας τέρψιν καὶ εὐχαρίστησιν, ὧν ἡ πολεμικὴ δύναμις πλέον ἢ ἅπαξ ἐναργῶς ἐξεδηλώθη καὶ κατὰ τὸν αἰῶνα τοῦτον, καθ' ὃν τοσαῦται ἐπῆλθον αὐτοῖς συμφοραὶ καὶ χωρῶν ἀπώλεια, ἄρα καὶ ἐξαφάνισις στρατιωτικοῦ γοήτρου, φέρω πρὸς ὑμᾶς τε καὶ πρὸς τὸ ἐλληνικὸν ἔθνος ἐν γένει παραδείγματα ἀξίας λόγου στρατιωτικῆς συντάξεως τὰ νεότευκτα κράτη τῆς Χερσονήσου τοῦ Αἴμου, τὴν Ρωμουνίαν, τὴν Σερβίαν καὶ τὴν Βουλγαρίαν. Χλευάζομεν πολλάκις τοὺς λαοὺς τῶν χωρῶν τούτων, ὅτι ἀπηλευθερώθησαν δι' ἀλλοτρίων ἐνεργειῶν καὶ ἀγώνων, αὐτοὶ ἐλάχιστα συνεισενεγκόντες εἰς τὴν ἀνεξαρτησίαν. Καὶ ἐν τούτοις ἐν διαστήματι εἰκοσαετίας κατέστησαν ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν στρατιωτικαὶ δυνάμεις, προκαλοῦσαι ὅπωςδῆποτε τὴν ἐκτίμησιν καὶ αὐτῶν τῶν ἐχθρικῶς πρὸς τοὺς λαοὺς τούτους διατεθειμένων. Πρὸ εἰκοσαετίας ἀκόμη ἐλάχιστος ἐγένετο λόγος περὶ αὐτῶν, πολλῷ μᾶλλον περὶ στρατιωτικῆς σημασίας. Σήμερον πάντες ἀναφέρουσι περὶ τῆς πολεμικῆς συντάξεως αὐτῶν μετ' ἐπαίνων, ἐν ᾧ μετ' ὀλιγωρίας καὶ περιφρονήσεως ἐκφράζονται περὶ τῶν ἐλληνικῶν δυνάμεων. Δὲν εἶχον οἱ λαοὶ οὗτοι τὸ στρατιωτικὸν ἡμῶν παρελθόν, οὐδ' οἱ Ρωμοῦνοι, οὐδ' οἱ Βούλγαροι, οὐδ' οἱ Σέρβοι. Δὲν ἔχουσι τὸν ἀνώτερον ἡμῶν νοῦν καὶ πολιτισμόν. Δυστυχῶς, ὑπερτεροῦμεν αὐτῶν ὡς πρὸς τοῦτο ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν. Ἄλλ' ἔχουσί τι, οὐ στερούμεθα ἡμεῖς ἔχουσι θετικὸν νοῦν, ὀλίγα, ἀλλὰ πραγματικά

πλεονεκτήματα· καὶ ταῦτα γινώσκουσι νὰ χρησιμοποιοῦσιν προσηκόντως. Οὕτω δὲ κατενόησαν, ἄνευ πολλῆς δυσχερείας καὶ μελέτης, διὰ στοιχειωδέστατης μεθοδικῆς ἐνεργείας, ὅτι διὰ νὰ εὐδοκιμήσωσι, διὰ νὰ ἐπισπάσωσι τὴν προσοχὴν καὶ τὴν ἐκτίμησιν τῶν ἰσχυρῶν, πρέπει καὶ οὗτοι νὰ καταστῶσιν ἰσχυροί· καὶ ἂν δὲν δύνανται νὰ ἐπιβληθῶσι διὰ τοῦ ἱστορικοῦ παρελθόντος καὶ διὰ τοῦ συγχρόνου πνεύματος, νὰ ἐπιβληθῶσι διὰ τῆς δυνάμεως αὐτῶν τῆς φυσικῆς, διὰ τοῦ πυρὸς καὶ τοῦ σιδήρου, δι' οὗ λύονται συνήθως τὰ μεγάλα ἱστορικὰ προβλήματα. Οὕτω πρωτίστη μέριμνα τῶν λαῶν τούτων, μόλις ἀποτελεσάντων αὐθύπαρκτα καὶ ἀνεξάρτητα κράτη, ἦτο νὰ συντάξωσιν ἰσχυρὰν στρατιωτικὴν δύναμιν. Ἔσχον καὶ ἔχουσι καὶ τὰ κράτη ταῦτα τὰς ἐσωτερικὰς αὐτῶν περιπλοκάς καὶ διαμάχας, τὸ ἀλληλοφάγωμα τῶν κομμάτων, τὸν ἐγωϊσμόν, ἀντιτιθέμενον πολλάκις πρὸς τὸ γενικὸν συμφέρον, ἀλλ' ἐν συνόλῳ συνηντήθησαν πάντα τὰ κόμματα καὶ πᾶσαι αἱ πολιτικαὶ διαιρέσεις εἰς ἓν σημεῖον — εἰς τὴν δημιουργίαν καὶ τὴν ὀργάνωσιν τοῦ στρατοῦ, οὐχὶ μόνον προωρισμένου πρὸς ἄμυναν ἢ πρὸς ἀνάκτησιν, ἀλλ' αὐτὸ τοῦτο πρὸς ἐπίθεσιν καὶ κατάκτησιν. Ἡμεῖς ἀπὸ εἰκοσαετίας καταγγέλλομεν μόνον τοὺς μεγαλομανεῖς τούτους τῆς Χερσονήσου τοῦ Αἴμου, ὡς τολμῶντας νὰ ρίπτωσιν ἄπληστα βλέμματα ἐπὶ τῶν τμημάτων τῆς πατρίδας κληρονομίας· ἀλλ' ὁσημέραι καθιστάμεθα ἀνικανώτεροι, ὑποχωροῦντες, ἐνῶ οὗτοι διεξάγουσιν ἤδη μετ' ἐπιτυχίας συστηματικὴν ἐνέργειαν, ἐπίσημόν τε καὶ ἀνεπίσημον· καὶ ἡ ἐνέργεια αὕτη σὺν τῷ χρόνῳ καθίσταται μᾶλλον εὐδόκιμος, λόγος δὲ πολὺς γίνεται περὶ τῶν ἀξιώσεων αὐτῶν ἐν ἑλληνικαῖς χώραις, ἐνῶ περὶ τῶν ἡμετέρων δικαίων πᾶς λόγος ἀντιπαρέρχεται. Ἐξεκάμομεν τὸν Ἑλληνισμόν ἐν Μακεδονίᾳ, φωνασκοῦσιν οἱ ἐκ τῶν ἐπιτυχιῶν μεθυσκόμενοι

Βούλγαροι, ἀνάγκη ἤδη νὰ ἐργασθῶμεν πρὸς ἐγκατάστασιν ἐν αὐτῇ νέας τάξεως πραγμάτων. Καὶ ἤδη μετὰ τὸν θρίαμβον τῶν ἐπισήμων καὶ ἀνεπισήμων ἐνεργειῶν, παρίσταται τὸ κράτος, μετὰ θράσους ἐπιζητοῦν τὴν λύσιν τοῦ ἀνατολικοῦ ζητήματος, τοῦθ' ὃ περὶ δηλοῖ τὴν διαγραφὴν τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἀπὸ τοῦ πίνακος τῆς ἑλληνικῆς Χερσονήσου.

Ἡ τολμηρὰ αὕτη πολιτικὴ τῶν νεοτεύκτων κρατῶν, τῶν πρὸ εἰκοσαετίας μόλις ἀποσπασθέντων ὀλοτελῶς ἀπὸ τοῦ τουρκικοῦ κράτους, ἐνὸς δ' αὐτῶν καὶ διατελοῦντος ἔτι ὑπὸ ἐπικυριαρχίαν, ὀφείλεται κατ' ἐξοχὴν εἰς τὴν στρατιωτικὴν σύνταξιν καὶ δύναμιν, ὑπὸ τὸ κράτος τῆς ὁποίας ἐκτήσαντο ἔθνικὴν συνείδησιν καὶ ζωὴν, φιλοδοξίας, ἃς ζητοῦσι νὰ πραγματοποιήσωσιν ἀναλώμασι τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Ἐδημιούργησαν στρατόν, οὐχὶ προωρισμένον πρὸς παρατάξεις, οὐχὶ παρέχοντα στάδιον ραστώνης καὶ συντηρήσεως εἰς ἀνικάνους, ἀλλὰ πρὸς τὸν σκοπὸν τῆς ἐπιδιώξεως τοῦ ἔθνικοῦ προγράμματος, ἀξιῶσεων, μὴ ἀπορρυσσῶν ἀπὸ ἱστορικοῦ παρελθόντος, ἀλλ' αὐθαιρέτως δημιουργηθεισῶν. Ὅπου τὸ ξῖφος, ἐκεῖ καὶ τὸ δίκαιον, εἶπε σύγχρονος στρατιωτικὸς ἀνὴρ. Δὲν ἐνοήσαμεν δυστυχῶς τὴν ἀλήθειαν ταύτην ἡμεῖς οἱ Ἕλληνες· ἢ καὶ ἂν ὁμολογῶμεν τὸ ἀληθὲς αὐτῆς, δὲν ἠθελήσαμεν νὰ θέσωμεν εἰς ἐνέργειαν. Ἀλλ' ἀπαισία ἔσται δι' ἡμᾶς ἡ ἡμέρα ἐκείνη, καθ' ἣν θὰ ἐξαναγκασθῶμεν αὐθις νὰ κατέλθωμεν εἰς τὸν περὶ τῶν ὄλων ἀγῶνα, μηδὲν ἔχοντες ἴσως αὐθις νὰ ἐπιδείξωμεν ἢ τὸ μέγα ὄνειδος τῶν ἀπαλλαγέντων καὶ τῶν ὑποχωρούντων...

Αἰσχρὸν σιγαῖν, τῆς Ἑλλάδος ἀδικουμένης. Καὶ ἀδικεῖται ἀτυχῶς ἀπὸ τῆς ἀπελευθερώσεως ὁ Ἑλληνισμὸς ὑπὸ τῶν ἰδίων τέκνων, τῶν ἐκ περιτροπῆς κυβερνησάντων αὐτόν, τμῆ κατανοησάντων, ὅτι ἡ σωτηρία αὐτοῦ καὶ ἡ ἐν ᾧ μέλ-

λοντι ἀκμὴ κεῖται ἐν τῇ στρατιωτικῇ συντάξει καὶ ὀργανώσει. Παρενοήθησαν τὰ ἐναργέστατα καὶ τὰ ψηλαφητότατα ἢ ἐθνικὴ ἀντίληψις ἐξεμηδενίσθη· ἀπωλέσαμεν πολύτιμον καιρὸν, ὃν μέχρι τῆς στιγμῆς ταύτης δὲν ἐνοήσαμεν ν' ἀνακτήσωμεν. Πῶς ἐχρησιμοποίησαμεν καὶ πῶς χρησιμοποιοῦμεν τὰς ἐθνικὰς ἡμῶν δυνάμεις, τὰς ὑπ' αὐτῆς τῆς ἑλληνικῆς φύσεως ἀφειδῶς παρεχομένους ἀπ' αὐτῶν τῶν παλαιοτάτων χρόνων; Ἄφου ὠλιγώρησαμεν τῆς κατὰ ξηρὰν ἐθνικῆς ἰδιοφυίας, νοθεύσαντες διὰ παντὸς τρόπου τὸν στρατιωτικὸν χαρακτῆρα τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους, κατεφρονήσαμεν καὶ τὴν θάλασσαν, τὸ ἀπόρθητον τοῦτο τεῖχος τῆς ἑλληνικῆς δυνάμεως. Ἄν οἱ ἄλλοι λαοὶ γράφουσι τὴν ἱστορίαν αὐτῶν πρὸς τὸν σκοπὸν διδασκαλίας καὶ ἐμπνεύσεως, ἡμεῖς ἀδιαφοροῦμεν δι' αὐτήν, ἥκιστα μεριμνῶντες νὰ χρησιμοποιοῦμεν πρὸς τὸν μέγαν σκοπὸν τὰ δεδομένα αὐτῆς. Ἡ θάλασσα, ἣτις πλεόν ἢ ἅπαξ συνετέλεσεν εἰς τὴν ἀκμὴν καὶ τὴν δύναμιν τοῦ Ἑλληνισμοῦ, ἥς ἐλάχιστον τεμάχιον ἐπιζητοῦσι καὶ οἱ τελευταῖοι τῶν λαῶν πρὸς ἐκπλήρωσιν τοῦ σκοποῦ αὐτῶν, δι' ἡμᾶς, τοὺς ἀφθονοῦντας αὐτῆς, οὐδεμίαν κέκτηται σημασίαν. Τὸ ἐκ τῆς φύσεως θαλασσογέννητον ἔθνος καταδείκνυται ἀγνωμονέστατον πρὸς τὴν μητέρα θάλασσαν, λησμονοῦν ὅτι εἰς αὐτὴν ὀφείλει κατ' ἐξοχὴν τὴν πλεόν ἢ ἅπαξ σωτηρίαν αὐτοῦ καὶ εὐδοκίμησιν.

Τὸ ξύλινον τεῖχος θέλει σῶσῃ τὴν Ἑλλάδα ἀπὸ τῆς ἐπιδρομῆς τῶν βαρβάρων. Τοιαύτη ἦτο περίπου ἡ ἀπόκρισις, ἣν ἔπεμπεν ὁ δελφικὸς θεὸς τοῖς Ἀθηναίοις, διαπυνηθανομένοις περὶ τοῦ τρόπου τῆς σωτηρίας τῆς πατρίδος. Ἦτο ἡ συμβολικὴ παράστασις τῆς ναυτικῆς δυνάμεως, δι' ἣς ἠδύνατο ἡ Ἑλλάς ν' ἀποκρούσῃ τὸν ἐχθρὸν καὶ ν' ἀποδιώξῃ αὐτὸν ἀπὸ τοῦ ἐδάφους. Ἡ θεία Σαλαμὶς ἐπηλήθευσε τὸν χρησμόν,

ὅστις τοσοῦτων κατέστη ἀντικείμενον συζητήσεων μεταξύ τῶν Ἀθηναίων. Ἡ Ἑλλάς ἐνίκησε καὶ ἐσώθη, διότι ἦτο συμφυῆς αὐτῇ δύναμις ἢ θάλασσα, εἰς ἣν ὀφείλει τοσαῦτα πλεονεκτήματα. Ποσάκις μετὰ τὴν ἱερὰν ναυμαχίαν, καθ' ἣν κατεποντίσθη ἐπονειδίστως ἡ δύναμις τῶν βαρβάρων, δὲν ἐσώθη καὶ δὲν ἐδοξάσθη ὁ Ἑλληνισμὸς διὰ τῆς θαλασσίας αὐτοῦ δυνάμεως! Ποσάκις δὲν εὔρε κρηπίδα σωτηρίας ἐντὸς τῶν πλεόντων ξυλίνων δαιμόνων, εἰς οὓς ἐνεπίστευε τὴν τιμὴν αὐτοῦ καὶ τὴν σωτηρίαν! Καί, ἵνα παραλίπω παλαιότερα γεγονότα, μαρτυροῦντα τὰς ὑπηρεσίας τῆς θαλάσσης πρὸς τὸν ἑλληνικὸν κόσμον, τίς ὁ ἀγνοῶν οἷας παρέσχεν ὑπηρεσίας αὕτη ἐκ νέου κατὰ τὸν μέγαν ὑπὲρ ἐθνικῆς ἀνεξαρτησίας καὶ ἀναβιώσεως ἀγῶνα; Ἄνευ τοῦ στόλου, ἔστω καὶ αὐτοσχεδιασθέντος, τί ἡδύνατο νὰ κατορθώσῃ ὁ ἑλληνικὸς κόσμος, κατὰ τὴν ὑπερφυᾶ ἐκείνην ἐξέγερσιν τῆς ἡμετέρας φυλῆς, ἣτις τοσοῦτον περιφανῶς ἐσημάνθη ἐν τοῖς χρονικοῖς τοῦ δεκάτου ἐνάτου αἰῶνος; Καὶ ἐν τούτοις, ὠλιγορήθη αὕτη ἀπὸ τῆς πολιτικῆς ἀποκαταστάσεως τοῦ Ἑλληνισμοῦ εἰς βαθμὸν ἐγκλήματος. Ἀνέμενεν ὁ κόσμος, κατὰ τὴν τελευταίαν ἐξέγερσιν, νὰ παραστῇ αὐθις εἰς τὸ θέαμα τῆς ἀναβιώσεως τῶν μεγάλων θαλασσομάχων τοῦ ἱεροῦ ἀγῶνος. Αὐτὸς ὁ ἐχθρικός στόλος δὲν ἐτόλμησε νὰ ἐξέλθῃ ἀπὸ τὰ κρησφύγετά του. Καὶ ἡμεῖς τί ἐπράξαμεν; Ὅτι καὶ κατὰ ξηράν. . . Διότι ἡ μεγάλη ἐθνικὴ ἰδέα δὲν εἶχε καταλάβῃ ἡμᾶς πράγματι. Ἡπειλήσαμεν πόλεμον, χωρὶς τὸ παράπαν νὰ σκεφθῶμεν, ὅτι τοῦ πολέμου οἱ παράγοντες δὲν εἶνε μόνον αἱ ἀπειλαὶ καὶ αἱ διαδηλώσεις καὶ αἱ ψευδεῖς ἐπιδρομαί, ἀλλὰ τὸ φρόνημα, ἡ ἀπόφασις τοῦ θανάτου, ἡ θυσία, εἰς τὸν βωμὸν τῆς ὁποίας μόνον ἐξαγιαζέται καὶ λαμβάνει πραγμάτων πᾶσα γενναία σκέψις καὶ πᾶσα μεγάλη ἰδέα.

Τὸ ἔνοπλον ἔθνος. Τοιαύτη εἶνε ἡ λύσις τοῦ ἐθνικοῦ προβλήματος. Τοῦτο διδάσκει ἡ ἱστορία. Ἀναγνωρίζοντες καὶ πραγματοποιῶντες τὴν ἀρχὴν ταύτην, ἐπιβάλλοντες αὐτὴν λόγοις τε καὶ ἔργοις, θὰ κατορθώσωμεν νὰ θεραπευθῶμεν ἀπὸ τῆς σοβαρᾶς ἐθνικῆς κρίσεως, εἰς ἣν ἀπὸ τινος χρόνου διατελοῦμεν. Μέγας λαὸς εἶνε οὐχὶ μόνον ὁ ἐν εἰρήνῃ διεξάγων τὸν ἀγῶνα τῆς προόδου, ἀλλ' ἐπίσης καὶ ὁ ἐν πολέμῳ δυνάμενος νὰ ἐξασφαλίσῃ τὰ ἀγαθὰ αὐτῆς, ὑπὸ τὴν σκέπην δὲ τῆς ἰσχύος ἐπιβάλλοντων ταῦτα εἰς τοὺς πάντη ἀμοιροῦντας. Κατανοήσατε πρωτίστως σεῖς οἱ νέοι τὴν ἀλήθειαν ταύτην, ἐμπλήσθητε τῶν διδαγμάτων αὐτῆς, φρονηματιζόμενοι καὶ παρασκευαζόμενοι ν' ἀποδυθῆτε, εὐθύς ὡς καλέσῃ ἡμᾶς ἡ πατρίς, εἰς τὸν μέγαν ὑπὲρ τῆς ἐθνικῆς σωτηρίας καὶ ἀποκαταστάσεως ἀγῶνα. Γινώσκετε, ὅτι οἱ ἐχθροὶ ἐγρηγοροῦσιν, ἐνεδρεύοντες καὶ διηνεκῶς προσπαθοῦντες νὰ βλάβωσιν ἡμᾶς ὅσον τὸ δυνατόν. Ἄς μὴ δειλιάσωμεν. Ἐχομεν καθῆκον ν' ἀντιταχθῶμεν ἔρρωμένως καὶ μετ' ἀφοσιώσεως κατὰ τῶν ἐνεργειῶν αὐτῶν, μηδενὸς φειδομένων νὰ ἐκμηδενίσωσιν ἡμᾶς καὶ καταστήσωσιν ἐκτὸς μάχης. Τούτου γενομένου, φρικώδης ὥρα! . . . δεινὸν καὶ νὰ τὸ ἀναλογισθῆ τις· ὁ Ἑλληνισμὸς θέλει ἀπομείνῃ ματαία καὶ σκιώδης ἀνάμνησις, προκαλοῦσα μόνον εἰς τὰ μεγαλοχολικὰ αὐτοῦ ἐρείπια τὸν ποιητὴν καὶ τὸν ὄνειροπόλον, τὸν εὐρίσκοντα τέρψιν μελετῶν καὶ ἐμπνεύσεων ἀπὸ τὴν ματαιότητα τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων.

Τὸ ἔνοπλον ἔθνος. Τὸ κήρυγμα τοῦτο θέλει σῶσῃ τὸν κινδυνεύοντα Ἑλληνισμόν. Καταστήσατε τὸ κήρυγμα τοῦτο, ἀγαπητοὶ ἑλληνόπαιδες, πίστιν ἡμῶν, ἐθνικὴν ἰδέαν, περιεργάγετε αὐτὸ ἀπὸ τῆς αἰθούσης ταύτης ἀνὰ πᾶσαν τῆς πατρίδος γωνίαν. Δι' αὐτοῦ τοῦ κηρύγματος, ἀπὸ τριακοντααίωνων, ὁ ἑλληνικὸς κόσμος ἐξύφανε τὰς μεγάλας αὐτοῦ τύ-

χας. Ὑπῆρξεν ἡ δύναμις ὄλων τῶν περιόδων τῆς ἑλληνικῆς ιστορίας. Ἡ ἰδέα αὕτη ἐνέπνευσε καὶ καθωδήγησε τοὺς ἰσχυροτάτους καὶ μεγαλοφρονεστάτους τῶν Ἑλλήνων ἀπὸ τῆς πολιᾶς ἀρχαιότητος μέχρι τῆς ὑπερφυοῦς ἀναγεννήσεως τοῦ δεκάτου ἐνάτου αἰῶνος. Ἄς ριφθῶμεν μετὰ πίστεως καὶ ἀφοσιώσεως εἰς τὸν ἐπιβαλλόμενον ἀγῶνα, ἀλλ' ἄς πράξωμεν τοῦτο, λαμβάνοντες τὰ ὄπλα, τὴν δύναμιν, ἧτις ἀνέκαθεν συνετέλεσεν εἰς τὴν ἀκμὴν καὶ τὴν δόξαν.

Αὕτη εἶνε ἡ ὑποχρέωσις πάντων ἡμῶν, καὶ ὡς ἔθνους καὶ ὡς κράτους. Ἐκτελέσωμεν αὐτὴν καὶ εἶμαι βέβαιος, ὅτι μεθ' ἡμῶν ἡ νίκη. Διότι εὐνοεῖ καὶ αὕτη, ὅπως καὶ ἡ Θεία Πρόνοια, τὰ μεγάλα στρατιωτικὰ σώματα, ἔτι δὲ μᾶλλον τὰ καλῶς συντεταγμένα.

ΛΟΓΟΣ ΔΕΚΑΤΟΣ

Ἄγνοῶ, ἂν ἐν τοῖς πρόσθεν Λόγοις κατώρθωσα νὰ ἐκφράσω τὴν ἐθνικὴν ὑμῶν συνείδησιν, νὰ καταστῶ ἐρμηνεὺς τῆς ὀδύνης, ἣτις μὲ κατέχει ἐκ τῶν τελευταίων θλιβερῶν παθημάτων, ν' ἀναπαραστήσω πρὸ τῆς νεανικῆς ὑμῶν φαντασίας τὴν μεγάλην τοῦ μέλλοντος ὀπτασίαν, ἧς ἡ πραγματώσις ἐξαρτᾶται κατ' ἐξοχὴν ἐκ τῆς πρὸς τοῦτο πεποιθήσεως πάντων, πρεσβυτέρων ἢ νεωτέρων, πιστευόντων ἢ δυσπιστούντων. Ἄγνοῶ, ἂν εὖρον ἐν ὑμῖν θιασώτας τῶν προσηλυτιστικῶν παρακελεύσεών μου, ἀποστόλους αὐτῶν, ἐφιεμένους ν' ἀναλάβωσι τὴν διάδοσιν καὶ τὴν ἐκτέλεσιν. Μόνον ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ὁ λόγος μου θέλει ἀπηχήσῃ, ὡς ἔλεγον ἀρχόμενος ἐν τῇ πρώτῃ συνεντεύξει, καὶ ἔξω τῆς αἰθούσης ταύτης, προσηλυτίζων, ἐκτὸς ὑμῶν, πάντας τοὺς ἐργαζομένους ὑπὲρ τοῦ μέλλοντος τῆς πατρίδος.

Γινώσκω, ὅτι ἐν τῇ καθ' ἡμᾶς γενεᾷ, ὑποστάσῃ κατὰ τὰς τελευταίας δεκαετηρίδας ἐπανειλημμένως πολλὰς συγκινήσεις καὶ περιπετείας, ἢ ἀποθάρρυνσις ἀριθμεῖ ἱκανὰ θύματα, οὐκ ὀλίγους ἀσθενεῖς. Διότι ἀληθῶς εἶνε ἀσθενὴς ἐκεῖνος, ὅστις καταβάλλεται ἀπὸ τὴν πρώτην δυσμένειαν τῆς τύχης, μὴ κατανοῶν, ὅτι ἐν τῷ κατ' αὐτῆς ἀνταγωνισμῷ, ἐν τῇ ἐνεργείᾳ πρὸς ἐπανόρθωσιν τῶν καταστρεπτικῶν ἀποτελεσμάτων, ἐκδηλοῦται ἡ μεγάλη αὐτοῦ ψυχικὴ δύναμις, δι' ἧς δύναται νὰ ἐξεγερθῇ αὐθις ἀπὸ τῆς πτώσεως καὶ νὰ σταδιοδρομήσῃ. Οὐχ

ἦττον, καί περ ἀναγνωρίζων τὴν νοσηρὰν κατάστασιν μεγάλης μερίδος τῆς καθ' ἡμᾶς ἑλληνικῆς γενεᾶς, δὲν ἀπελπίζομαι περὶ τῆς θεραπείας αὐτῆς καὶ τῆς σωτηρίας. Ἔχω πεποιθήσιν, ὅτι ἡ νόσος εἶνε παροδική, ἄρα θεραπεύσιμος. Ὁ νεώτερος Ἑλληνισμός, μετὰ τὰς τοσαύτας αὐτοῦ κατὰ τὸν αἰῶνα τοῦτον νίκας καὶ ἐπιτυχίας, συνεταράχθη ψυχικῶς καὶ κατεβλήθη, ἅμα τῇ πρώτῃ ἀποτυχίᾳ, μὴ δυνάμενος ἢ μὴ τολμῶν νὰ ἐρμηνεύσῃ ἀπλούστατα, φυσικὰ ὑπό τινα ἔποψιν γεγονότα. Ἑλησμόνησεν, ὅτι ἡ ἐξέγερσις αὐτοῦ καὶ ἡ παλιγγενεσία δὲν ἐπῆλθον τυχαίως, οὐδὲ κατ' εὐνοίαν τῆς μοίρας, ἀλλ' ὅτι ἦσαν ἀποτελέσματα ὑπερφυῶν ἰδίων ἀγώνων. Κληθεὶς νὰ συνεχίσῃ τὴν μεγάλην αὐτοῦ ἱστορικὴν σταδιοδρομίαν, τὸ ἀπὸ τοσοῦτων γενεῶν παρασκευαζόμενον ἔργον, κατελήφθη ἐκ δισταγμοῦ, ἐκ κοπώσεως, ἐξ ἀτονίας. Ἐντεῦθεν ἡ ἀποθάρρυνσις, ἡ καταλαβοῦσα τὸν ἑλληνικὸν κόσμον ἀπὸ τινων δεκαετηρίδων, εὐθύς ὡς ἐπῆλθεν ἡ πρώτη ἐθνικὴ περιπέτεια, περὶ ἧς οὐδέποτε εἶχε διανοηθῆ. Καὶ σήμερον παρίσταται ἐν τῇ ἱστορικῇ αὐτοῦ δράσει δειλὸς καὶ συντετριμμένος, ὡσεὶ μὴ ἀντιπαρῆλθον ἐπ' αὐτοῦ μεγαλήτεροι συμφοραὶ καὶ δοκιμασίαι.

Διὰ τῶν προηγηθέντων Λόγων μου ἐνόμισα, ὅτι δύναμαι ν' ἀντεπεξέλθω κατὰ τοῦ δισταγμοῦ, τοῦ καταλαβόντος κατὰ τοὺς τελευταίους τούτους χρόνους τὸ ἑλληνικὸν γένος. Ἀπευθύνομαι πρὸς αὐτὸ μετὰ πεποιθήσεως, ὅτι θέλω τύχῃ ἀκροάσεως καὶ προσοχῆς. Πρωτίστως ἀπευθύνομαι πρὸς τὴν κατ' ἐξοχὴν ἠθικὴν καὶ πνευματικὴν δύναμιν, ἣτις δύναται νὰ με κατανοήσῃ καὶ νὰ με παρακολουθήσῃ. Μόνοι σεῖς, οἱ νέοι, δύνασθε ν' ἀντιληφθῆτε τῶν περιστάσεων, νὰ σκεφθῆτε, ἀπηλλαγμένοι προλήψεων καὶ ὀθνείων ἐπιρροῶν, περὶ τῶν καθήκόντων ὑμῶν, ν' ἀναλάβητε τὴν ἐπιβαλλομένην πρὸς τὴν ἐθνικὴν σταδιοδρομίαν ἐργασίαν.

Ἡ ζωὴ ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ δὲν εἶνε ἡδονή, εἶνε ἀποστολὴ ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν, ἐκπλήρωσις ὑπερτάτου καθήκοντος. Τὸ πολὺ πλῆθος ἴσως δὲν ἀντιλαμβάνεται τῆς ἀληθείας ταύτης, τὸ γῆρας ἴσως διστάζει πρὸς τὰς ἐπιβαλλομένας δυσχερείας, ἀλλ' ἡ νεότης, καὶ μάλιστα ὅταν αὕτη κέκληται νὰ διεξαγάγῃ, ὡς ἐκ τοῦ χαρακτῆρος αὐτῆς, τὰς σπουδαιότερας πρὸς τὴν πατρίδα ὑπηρεσίας, δύναται κρεῖττον νὰ κατανοήσῃ τοῦτο. Ὑπάρχουσι περιστάσεις, καθ' ἃς ἀναλαμβάνει μεγίστην εὐθύνην· δὲν ἐπιτρέπεται αὐτῇ ἐλαφρὰ ἀντίληψις τῶν πραγμάτων διὰ τῆς δικαιολογίας τῆς ἡλικίας. Ἡ νεότης, ἐν τοιαύτῃ περιστάσει, πρέπει νὰ εἶνε σοβαρά, καταστέλλουσα πᾶσαν ζωηρότητα πρὸ τῆς ὑπερτάτης ἐθνικῆς ἐντολῆς, ἣτις ἐπιβάλλεται αὐτῇ. Ὅταν δεινὴ συμφορὰ ἐπισκῆψῃ ἐν τῷ βίῳ λαοῦ τινος, δὲν δικαιούται οὗτος νὰ εὐθυμῇ, ἐπιπολαίως ἀποβλέπων πρὸς τὰ συμβαίνοντα· καθῆκον ἔχει νὰ προσπαθήσῃ τὴν ἄμεσον ἐπανόρθωσιν τοῦ τελεσθέντος ἀτυχήματος. Ἰδίᾳ δὲ ἡ νεότης εἶνε ἢ κατ' ἐξοχὴν πρὸς τοῦτο κεκλημένη.

Ἐν αἷς ἡμέραις ἐπέρχεται ἡ τοιαύτη δοκιμασία, δὲν ἐπιτρέπεται τὸ παράπαν ἡ ἀπάθεια ἢ ἡ ἀταραξία πρὸ τῶν συμβαινόντων, ὡς κατὰ μοῖραν ἐπελθόντων. Τούναντίον. Ἐπιβάλλεται ἡ ἐξέγερσις, ἣτις δέον νὰ εἶνε τοσοῦτον ἰσχυρά, ὅσον εἶνε καὶ μεγάλη ἡ πτώσις. Ἐν τῇ τοιαύτῃ δ' ἐξεγέρσει κεῖται ἡ πραγματικὴ ἀρετὴ τοῦ λαοῦ, μὴ ἀποκάμνοντος, μὴ ἀπιστοῦντος εἰς τὸ μέλλον, ἀλλὰ καταλαμβανομένου ὑπὸ βαθείας πίστεως εἰς τὸν δαίμονα τῆς σωτηρίας καὶ τῆς ἀνορθώσεως. Ἀνάγκη ἐν τοιαύτῃ περιστάσει νὰ ἐκδηλωθῇ ἐπαναστατικὴ τις ροπὴ ἐν τῇ συνειδήσει αὐτοῦ, προπαρασκευάζουσα τὴν νέαν πίστιν. Σφρῖγος ζωῆς, λανθάνον ἀλλ' ἰσχυρόν, διήκει δι' ὅλου τοῦ ὀργανισμοῦ, ἀπαιτεῖται δὲ μόνον ἐλαχίστη ὥθησις, ἵνα ἐπέλθῃ τὸ ποθούμενον ἀποτέλεσμα. Τούτου γε-

νομένου, ἐπαναλαμβάνεται ἡ προτέρα λειτουργία, νέα δὲ περι-
οδος ζωῆς ἐμφανίζεται ἐν τῇ ἱστορικῇ τοῦ λαοῦ σταδιοδρομίᾳ.

Τοιαύτη ἐπανάστασις πρέπει νὰ καταλάβῃ τὴν ἐθνικὴν
συνείδησιν. Ἐπανάστασις, ἐξ ἧς θέλει προέλθῃ τὸ σύμβολον
τῆς νέας ἡμῶν πίστεως. Δὲν δικαιούμεθα νὰ καταληφθῶμεν
ἐκ τοῦ ἀπαισίου δισταγμοῦ, ὅστις τυγχάνει ὁ κλῆρος ἀπηλ-
πισμένων γενεῶν, προσβλεπουσῶν μετ' ἀπαθείας τὸν θάνατον
καὶ τὴν ἐκμηδένισιν. Ἐν ταῖς ἡμέραις τῆς παρακμῆς τοῦ ἀρ-
χαιοῦ κόσμου, ἡ Στοά, ἀπαγγέλλουσα τὸν ἐπικήδειον αὐτοῦ,
ἐδίδασκε τὴν ἀπάθειαν καὶ τὴν ἀδιαφορίαν ὡς τὸ μόνον σω-
τήριον μέσον τῆς ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ εὐημερίας. Συνεβούλευε
τὸν ἄνθρωπον ν' ἀποδέχεται «τὰ συμβαίνοντα καὶ ἀπονεμό-
μενα, ὡς ἐκεῖθεν ποθεν ἐρχόμενα, ὅθεν αὐτὸς ἦλθεν· ἐπὶ πᾶσι
δὲ τὸν θάνατον ἔλεψεν τῇ γνώμῃ περιμένοντα, ὡς οὐδὲν ἄλλο,
ἢ λύσιν τῶν στοιχείων, ἐξ ὧν ἕκαστον ζῶον συγκρίνεται...».
Κοινωνικῆς ἀποκαρτερήσεως γενεὰ δὲν ἠδύνατο ἢ νὰ σκέπτη-
ταὶ καὶ νὰ ἐκφράζηται κατὰ τοιοῦτον τρόπον. Ἄλλ' ἡ πραγ-
ματικὴ ἀρετὴ, ὅπως ἐνόει αὐτὴν ὁ Σωκράτης, ὅπως ἠρμήνευε
καὶ ἀνέλυεν ὁ Ἀριστοτέλης, δὲν κεῖται ἐν τῇ τοιαύτῃ ἀτα-
ραξίᾳ, ἥτις ἐπαξίως χαρακτηρίζει μόνον ἐξηντλημένους φυσι-
κοὺς καὶ ἠθικοὺς ὀργανισμοὺς ἀτόμων καὶ συνόλου.

Ἡ ἀρετὴ κεῖται κυρίως ἐν τῇ δράσει. Τὸ ἐμπνέεσθαι μόνον
ὑπὲρ εὐγενοῦς ιδέας, ἀλλ' ἀδιαφορεῖν ἢ μὴ τολμᾶν περὶ τῆς
παντὶ τρόπῳ πραγματώσεως αὐτῆς, ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν τυγ-
χάνει ἄνανδρον καὶ ἀνάξιον ἠθικοῦ ὄντος. Ὑπάρχουσιν ἐν
ἐκάστη κοίνωσίᾳ οἱ δοξάζοντες καὶ διδάσκοντες, ὅτι ὁ ἄνθρω-
πος, ἀπαξ λαβὼν παρὰ τῆς φύσεως τὴν ὄθησιν πρὸς τὴν ἐξέ-
λιξιν ἑαυτοῦ, τὴν πραγμάτωσιν τοῦ σκοποῦ, τοῦ ἐπικλωσθέν-
τος ὑπὸ ἀνωτέρας δυνάμεως, δὲν ὑποχρεοῦται εἰς ζωηροτέραν
ἐνέργειαν πρὸς ταχίστην καὶ σκοπιμωτέραν πραγμάτωσιν τῆς

εἰδικῆς αὐτοῦ ἀποστολῆς. Δὲν δύναται ἡ ἀνθρωπίνη κοινωνία νὰ προβῆ πρὸ τῆς ὥρας εἰς τὸν προωρισμένον σταθμόν· δὲν θὰ κατορθώσῃ τοῦτο. Αἱ ἔκτακτοι προσπάθειαι εἰς οὐδὲν θέλουσιν ὠφελήσῃ.

Τὸ κήρυγμα τοῦτο δύναται νὰ παραπλανήσῃ τοὺς ἐκ φύσεως νωθροὺς καὶ ἀτόλμους χαρακτῆρας, δικαιολογουμένους ἐπὶ τῇ ἐλλείψει πάσης ροπῆς πρὸς ἐνέργειαν καὶ κτῆσιν τῶν ἀγαθῶν, τῶν ὑπισχνουμένων πρόοδον καὶ εὐημερίαν· ἀλλ' ὁ ἀληθὴς ἀνθρώπος, ὁ ἀπὸ φύσεως ἀγωνιστῆς, ἀγνοεῖ τὴν τοιαύτην λογικὴν, ἣτις συντρίβει μᾶλλον αὐτὸν καὶ καταστρέφει ἢ ἐνισχύει κατὰ πάσας τὰς ἐκδηλώσεις τῆς φυσικῆς καὶ ἠθικῆς ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ ἐνεργείας.

Ὁ βίος οὗτος εἶνε ἀγών. Ὅστις δὲν ἀγωνισθῇ, ὅστις δὲν χρησιμοποιήσῃ πρὸς τὸν ἀνθρώπινον σκοπὸν τὰς τε φυσικὰς καὶ ἠθικὰς δυνάμεις, εἴτε ὡς ἄτομον, εἴτε ὡς σύνολον, κατ' ἀνάγκην θέλει ἀστοχήσῃ ἐν τῷ βίῳ καὶ καταστραφῇ. Πόσοι εὐχόνται νὰ ᾔτο ὁ κόσμος ἀπέραντος ὄρασις, ἐφ' ἧς νὰ ἠδύναντο νὰ διέρχωνται τὰς ἡμέρας αὐτῶν ἄνευ τῆς ἐλαχίστης ἐνοχλήσεως καὶ ταλαιπωρίας! νομίζουσιν, ὅτι ἐν τούτῳ κεῖται ἡ ὑπερτάτη ἐπὶ τῆς γῆς εὐδαιμονία. Οἷα ἀπάτη! Ἡ φύσις, ἔλεγεν ἐπιφανὴς φιλόσοφος τοῦ καθ' ἡμᾶς αἰῶνος, ὑπνώττει ἐν τῷ φυτῷ, ὄνειροπολεῖ ἐν τῷ θηρίῳ καὶ ἐγρηγορεῖ ἐν τῷ ἀνθρώπῳ. Ὁ ὑπνώττων καὶ ἀπαθῆ βίον διάγων ἀνθρώπος φυτοβιοῖ ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν, εἶνε ἀνάξιος νὰ καλῆται ἠθικὸν ὄν. Ὁ ἐγρηγορῶν κινεῖται, ἐνεργεῖ, ζῆ, αἰσθάνεται. Μόνον δὲ διὰ τῆς ἐνεργείας ταύτης ὁ ἀνθρώπος δικαιούται νὰ διεκδικήσῃ ὑπὲρ ἑαυτοῦ εὐγενέστερον τοῦ τῶν ἄλλων ὀργανικῶν πλασμάτων κληρὸν. Διὰ τῆς ἐνεργείας ταύτης, ἣτις κατ' ἐξοχὴν προσήκει τῇ νεότητι, προβαίνει ἐν τῷ βίῳ τὸ ἀνθρώπινον ὄν καὶ πραγ-

ματουῖται ἡ μεγάλη ἀποστολή, ἣν ἀπεκάλυψεν ἡ πρόνοια καὶ ἥτις μόνη προσιδιάζει αὐτῷ ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ.

Ἀποκαλύπτων τὸ ἀπόρρητον τῆς ιδέας τῆς ἑλληνικῆς ψυχῆς ἐν τῇ ἱστορίᾳ, καλῶ ὑμᾶς, φίλοι ἑλληνόπαιδες, εἰς τὸν μέγαν ὑπὲρ πατρίδος ἀγῶνα. Ἀπ' αἰώνων ἀπεδείχθη, διὰ μυρίων περιπετειῶν καὶ κινδύνων, ὅτι ἡ ἑλληνικὴ ιδέα οὐδαμῶς δύναται νὰ ἐξοντωθῇ καὶ νὰ ἐκλίπη ἀπὸ τοῦ κόσμου τούτου.

Ἐπῆλθον ἐπ' αὐτῆς ἱστορικαὶ καταστροφαὶ καὶ ἀλλοιώσεις, καθ' ἃς ἐνεμίσθη νεκρὰ καὶ ἐκλελιπυῖα. Ἀλλ' ἦτο φαινομενικὴ ἡ ἐξαφάνισις αὕτη· λανθάνουσα ἡ ἑλληνικὴ ιδέα ἔζη καὶ ἐκινεῖτο. Ὑφίσταται ἐν τῇ φύσει τῆς ἑλληνικῆς φυλῆς δύναμις μονιμότητος, ἄρα ἀντοχῆς, ἥτις κατορθοῖ ἐκάστοτε νὰ ὑπερνικᾷ καὶ νὰ κατισχύη πάσης ἐχθρικῆς δυνάμεως, ἐπαπειλούσης βλάβην ἢ ἐξόντωσιν. Ἀφ' οὗ χρόνου ἐξεδηλώθη καὶ λειτουργεῖ ἐν τῷ κόσμῳ ὡς διευθύνουσα δύναμις ἡ ἑλληνικὴ ιδέα, πλείονες τοῦ ἐνὸς λαοὶ καὶ πολιτισμοὶ ἦλθον καὶ παρῆλθον.

Ὡς εἶπεν ὁ ποιητής, καὶ νεκρὰ ἔτι ἐφώτιζε τὴν ἀνθρωπότητα· τοσαύτη ἦτο ἡ ἐσωτερικὴ ἐνέργεια αὐτῆς· τεραστία καὶ ἀκαταγώνιστος. Ἔσχεν ἐν προτέροις χρόνοις ὑποδεεστέρους ἴσως ἡμῶν ἀγωνιστάς· τὸ δὲ σπουδαιότατον ἔσχεν ἀντιξόους συνθήκας, μὴ ἐπιτρεπούσας τὴν πλήρη καὶ ἐλευθέραν ἐνέργειαν. Καὶ ἐν τούτοις, κατώρθωσε νὰ ἐξέλθῃ τῆς ἀφανείας καὶ ἀδρανείας, νὰ κηρύξῃ ἐκ νέου τὸν λόγον τοῦ παρελθόντος, νὰ ἐπιβάλλῃ αὐτόν, νὰ προσηλυτίσῃ πιστεύοντας καὶ μὴ πιστεύοντας εἰς τὴν ἐκ νεκρῶν ἀνάστασιν αὐτῆς. Τῇ ἀληθείᾳ, ἀπητεῖτο μεγάλη, ὑπερφυῆς δόσις ψυχικῆς ἰσχύος. Λαός, κεκτημένος αὐτὴν ἐν τοιοῦτῳ βαθμῷ, δύναται καὶ δικαιολογεῖται νὰ ἐκβάλλῃ κραυγὴν ἀπελπισμοῦ καὶ δισταγμοῦ περὶ τοῦ μέλλοντος, μετὰ τὴν πρώτην συμφορὰν καὶ δοκιμασίαν, ἣν ὑπέστη ἐκ τοῦ τελευταίου ἀτυχοῦς γεγονότος; Ἀπευθύνομαι εἰς τὴν

σὴν εὐθυκρισίαν, ὅσον καὶ εἰς τὴν σὴν πίστιν, νέα Γενεά. Σὺ δύνασαι νὰ αἰσθανθῆς καὶ νὰ κατανοήσης ὑπὲρ πάντα ἄλλον, ὅτι ἔχεις καθῆκον νὰ μὴ ὑποκύψης ὑπὸ τὴν συμφορὰν ταύτην, ἀλλὰ τούναντίον νὰ λάβῃς θάρρος καὶ σθένος, ὅπερ νὰ ἐμφυσήσης εἰς τοὺς δισταζόντας καὶ τοὺς ἀποτεθαρρημένους. Ἐνισχύουσα τούτους καὶ καθιστᾶσα συναρωγούς εἰς τὸ ἔργον, οὐ ἐπιλαμβάνεσαι, θέλεις καταστῆ εἰς εἰς τῶν μεγάλων τῆς ἑλληνικῆς ἱστορίας γενεῶν, αἵτινες τοσοῦτον κατεδείχθησαν ἀξίαι τῆς πατρίδος, παρασχούσαι αὐτῇ τὴν τιμὴν, τὴν ἐλευθερίαν, τὴν ὑστεροφημίαν τοῦ ἀνθρωπίνου γένους.

Ἄς ἀκουσθῆ ἀπὸ τῆς αἰθούσης ταύτης ἡ ἱερά, ὅσον καὶ πλήρης σημασίας κραυγή: Ἀνάγκη ἀνακαινίσεως τοῦ ἔθνους, ἀνάγκη ἐμφυσίσεως εἰς τὴν τεταραγμένην καὶ νυστάζουσαν αὐτοῦ συνείδησιν τοῦ πνεύματος τῆς ἐλευθερίας καὶ τῶν ὑπὲρ αὐτῆς ἀγώνων. Καθ' ἣν ἡμέραν κατορθωθῆ νὰ ἐξεγερθῆ τὸ ἔθνος ἀπὸ τῆς καταλαβούσης αὐτὸ νάρκης καὶ ἀτονίας, οἱ πόθοι ἡμῶν ἐπληρώθησαν. Οἱ πλείστοι τῶν μεριμνώντων καὶ τῶν διαφορομένων ὑπὲρ τῆς ἀναγεννήσεως προτείνουσι ταύτας ἢ ἐκεῖνας τὰς μεταρρυθμίσεις, ἰδίᾳ ἐν τῇ πολιτικῇ τάξει τῆς ἐλευθέρας πατρίδος. Νομίζω, ὡς εἶπον καὶ ἄλλοτε, ὅτι ἤκιστα ἐνόησαν τὸ ἀπόρητον τῆς νόσου, ὑφ' ἧς κατατρυχόμεθα. Ἡ κατ' ἐξοχὴν μεταρρύθμισις εἶνε ἐκείνη, ἣτις θέλει παράσχη ἰσχὺν εἰς τὴν καταπεπονημένην ψυχὴν τοῦ λαοῦ, διδάσκουσα αὐτὸν τὸ ἐπιβαλλόμενον καθῆκον καὶ καθοδηγοῦσα, ἀποκαλύπτουσα τοὺς ὀρίζοντας τῆς ἱστορικῆς σταδιοδρομίας, ἣν κέκληται νὰ συνεχίσῃ, ἀγωνιζόμενος πρὸς τοὺς φανερώς ἢ κρύφα ἐκδηλουμένους κινδύνους.

Ζητῶ παρ' ὑμῶν σθένος ψυχῆς, ἐγκαρτέρησιν, τόλμην ἐπὶ τὸ ἔργον. Δὲν ἀρκεῖ μόνον πρὸς ἐπίτευξιν τοῦ μεγάλου σκο-

ποῦ, ὄν ἐπιδιώκομεν, ἢ παιδείσεις, ἢ σκέψεις, ἢ ἀντίληψις· ἀπαιτεῖται κατ' ἐξοχήν ἢ ἔφεσις καὶ ἡ δύναμις τῆς ἐνεργείας. Ἐνευ ταύτης οὐδὲν δυνατὸν γενέσθαι. Βούλησις ἐστὶ δύναμις. Πάντες ἄς συντελέσωμεν, πάντες ἄς κατέλθωμεν εἰς τὸν ἀγῶνα τοῦτον, ὅστις ἀναμφιβόλως θέλει ἀποτελέσῃ μίαν τῶν λαμπροτάτων σελίδων τῆς ἐθνικῆς ἱστορίας.

Ἐνῶ ἀπευθύνομαι ἰδίᾳ πρὸς σέ, ζητῶν τὴν πρωτοβουλίαν σου εἰς τὸ ἔργον τῆς ἀναγεννήσεως, ἐπικαλοῦμαι ἐπίσης καὶ τὴν ἀρωγὴν πάντων τῶν παραγόντων τῆς πραγματώσεως τῆς ἐθνικῆς ιδέας. Πρῶτοι εἶνε ἐνδεδειγμένοι οἱ ἔχοντες ἀποστολὴν τὴν ποικίλην παιδείσιν καὶ μόρφωσιν τοῦ ἔθνους. Πάντες οὗτοι, διδάσκαλοι ἐν τῇ εὐρυτάτῃ ἐννοίᾳ τῆς λέξεως, ἐτάχθησαν εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῶν τιμαλφεστάτων καὶ τιμιωτάτων συμφερόντων, ἀφ' ὧν ἐξαρτᾶται ἡ κοινωνικὴ εὐημερία. Ἄς ἐπιτελέσωσι τὸ ἔργον αὐτῶν μετὰ ζήλου, διακαιόμενοι ὑπὸ τοῦ πυρὸς τοῦ καθήκοντος. Ἡ ἐπιστήμη πρέπει νὰ ἐνισχυθῇ, ἀλλ' ἅμα καὶ οἱ ζωογόνοι αὐτῆς χυμοὶ νὰ ἐγχυθῶσιν εἰς τὴν συνείδησιν τοῦ λαοῦ. Αὕτη δημιουργεῖ κατ' ἐξοχήν τὸν ἄνθρωπον ὡς ἄτομον καὶ ὡς σύνολον, ἐλεύθερον ὄν, μετ' ἐπιγνώσεως ἐπιδιώκοντα τὴν πραγμάτωσιν τοῦ ἀγαθοῦ καθ' ὅλας αὐτοῦ τὰς σχέσεις· δι' αὐτῆς θέλει ἀνακαινισθῆ ἡ Ἑλλάς, ἀνανεουμένου τοῦ αἵματος αὐτῆς, ἀναλαμβάνοντος τοῦ ἐγκεφάλου νέαν ὀργανικὴν ἰσχύν, ἰσχυροποιουμένου τοῦ ὀργανισμοῦ. Μετ' αὐτῶν κέκληνται νὰ συνεργασθῶσιν οἱ θρησκευτικοὶ λειτουργοί, οἱ λευῖται οὗτοι τῆς ἠθικῆς καὶ κοινωνικῆς ιδέας τοῦ Ἑλληνισμοῦ, οἱ ἀπὸ αἰῶνων μὴ ἐγκαταλιπόντες αὐτὸν ἀφρούρητον καὶ ἐκτεθειμένον κατὰ τῶν περιπετειῶν, ἄς ὑπέστη. Δὲν εἶνε ἡ λειτουργία αὐτῶν μεταφυσικὴ, ἀφήρημένη, ἀφιερωμένη μόνον εἰς τὸν ἔξω τῶν αἰσθήσεων κόσμον· κατ' ἐξοχήν εἶνε ἠθικὴ καὶ κοινωνικὴ λειτουργία, ἀφορῶσα

εἰς τὴν ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ διὰ τοῦ ἔθνους ἐκτέλεσιν τοῦ ἱεροῦ κηρύγματος, ὃ περ οὐδένα μέχρι τῆς σήμερον εὔρεν ἀνώτερον ἐρμηνέα καὶ ἀπόστολον. Διὰ τῶν δύο τούτων ὑπερφυῶν δυνάμεων θέλει ἐξαγνισθῆ καὶ ἀποκαθαρθῆ ὁ ἑλληνικὸς κόσμος, ἀνυψουμένου τοῦ φρονήματος αὐτοῦ καὶ τοῦ αἰσθήματος. Τοιαύτη διδασκαλία θέλει προκαλέσῃ ἀληθῆ ἐπανάστασιν, μεταβολὴν καθεστῶτος, κειμένου σήμερον πρὸ ἡμῶν συντετριμμένου καὶ κατηρειπωμένου.

Πρέπει γὰρ κατανοήσωμεν τὴν εὐθύνην ἡμῶν, ἀδιαφορούντων ἐν τῇ ἀναλήψει τοῦ ἔργου τῆς ἀναγεννήσεως. Ἀμερικανὸς φιλόανθρωπος ἐχαρακτήρισε τὰς κοινωνίας ὑπευθύνους ἐπὶ ταῖς καταστροφαῖς, ταῖς ἐκρηγνυμέναις ἐν τοῖς κόλποις αὐτῶν, ὅπως αἱ φαύλως διοικούμεναι πόλεις, ἐν αἷς ἀφίενται σηπόμενα θνησιμαῖα ὑπὸ τὸν ἥλιον, εὐθύνονται ἐπὶ τῷ λοιμῷ. Πᾶν ἄτομον, πᾶσα κοινωνία δὲν δικαιούνται ν' ἀνέχωνται τὴν κατάστασιν ἐκείνην, ἥτις δύναται νὰ παρασκευάσῃ συμφορὰν καὶ καταστροφὴν, ἀλλ' ὀφείλουσι νὰ καταπολεμήσωσι παντὶ μέσῳ τὴν αἰτίαν, ἥτις συντελεῖ ἀμέσως ἢ ἐμμέσως εἰς τὴν ἐλάττωσιν τῶν ἠθικῶν αὐτῶν δυνάμεων. Οἷαδὴποτε θυσία εἶνε ἱερά, θυσία ἠθική, θυσία ὑλική. Ἔστε βέβαιοι, ὅτι τὸ ἔθνος, ὡς ἀπέδειξε πολλάκις, δὲν θὰ διστάσῃ νὰ προσενέγκῃ ὑπὲρ τῆς ἐργασίας ταύτης τὰ τιμαλφέστατα τῶν ἀγαθῶν αὐτοῦ — τὴν ζωὴν, τὴν περιουσίαν, πᾶν ὃ τι κέκτηται ὁ ἄνθρωπος πολυτιμώτατον. Ἀλλὰ πρωτίστως ἀπαιτεῖται σώφρων ἀντίληψις τῶν πραγμάτων· ἐνέργεια. Οὕτω μόνον θέλομεν ἐπαναλάβῃ τὴν παλαιὰν συνείδησιν, ἥτις ἀπὸ τινος χρόνου φαίνεται ἐγκαταλείπουσα τὸ ἔθνος, στρέψαν τὴν προσοχὴν καὶ τὴν μέριμναν πρὸς ἀντικείμενα, ἥττονα ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν τῶν ἱστορικῶν αὐτοῦ παραδόσεων, τῶν ὑποχρεώσεων πρὸς τε τὸ ἐνεστὼς καὶ τὸ μέλλον.

Λάβετε ὑπὸ μάλης, ἢ μᾶλλον ἐγκλείσατε ἐν τῇ ψυχῇ ὑμῶν τὸ Εὐαγγέλιον τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Ὑπῆρξεν ἡ ἱερὰ βίβλος τοσοῦτων γενεῶν καὶ τοσοῦτων αἰώνων. Ἑλληνες καὶ μὴ Ἑλληνες ἤντησαν ἀπὸ τῶν σελίδων αὐτοῦ ὑπέρτατα διδάγματα σοφίας, ἀρετῶν, ἐκτελέσεως καθήκοντος, ἐλευθερίας. Ὑπῆρξεν ὁ φαινὸς πυρσὸς τοῦ ἐκπολιτισμοῦ τῶν βαρβάρων, τῆς ἀνορθώσεως τῶν καταβεβλημένων, τοῦ φωτισμοῦ τῶν ἐν σκότει διατελούντων. Ἡ ἀνθρωπότης, κατὰ τὴν μέχρι τοῦδε σταδιοδρομίαν αὐτῆς, δὲν ἐγνώρισεν εὐγενέστερον καὶ ἱερώτερον δίδαγμα ἢ τὸ ἐξερχόμενον ἀπὸ τῶν σελίδων τῆς ἀκηράτου ἑλληνικῆς Βίβλου. Οὐδέποτε τὸ πνεῦμα αὐτῆς ἔσχε πραγματικώτεραν ὑποτύπωσιν. Ἐξεδηλώθη δι' αὐτοῦ ἡ ἀνθρωπίνη ἰδέα ὑπὸ πᾶσαν τὴν ἐντέλειαν, ἀλλ' ἅμα καὶ ὑπὸ πᾶσαν τὴν δύναμιν τῆς ἐνεργείας.

Τὸ Εὐαγγέλιον τοῦτο ἔσται τὸ περίαπτον ὑμῶν ἐν τῇ ἐθνικῇ ἀποστολῇ, ἣν θέλετε ἀναλάβη. Ἔσται ὁ λόγος τοῦ κυρίου, τῆς ἑλληνικῆς ἰδέας, ἣτις θέλει ἐμπνέη ὑμᾶς καὶ ἐνισχύη κατὰ τοὺς δυσχερεῖς ἀγῶνας, οὓς θέλετε διεξαγάγη ὑπὲρ τῶν πατρῶων θεῶν. Τὸ περίαπτον τοῦτο θέλει καταστήσῃ ὑμᾶς ἀλωβήτους κατὰ τὸ σῶμα καὶ τὸ πνεῦμα. Ὁ τολμήσων νὰ ἐγγίσῃ ὑμᾶς θέλει ἐν τῷ ἅμα ὑποχωρήσῃ, ὡς ὑποχωρεῖ πρὸ τοῦ σημείου τοῦ Σταυροῦ ὁ Πειρασμὸς τοῦ ἀνθρωπίνου γένους.

Εἰς τὸ ἑλληνικὸν τοῦτο Εὐαγγέλιον ἐπίστευσεν ἡ ἀνθρωπότης μετὰ τοῦ αὐτοῦ ζήλου, μεθ' οὗ ἐπίστευσε καὶ εἰς τὸ Εὐαγγέλιον τοῦ Χριστιανισμοῦ. Ἀνέγνωσεν ἀμφοτέρω καὶ ἐμελέτησεν ὡς ἀπαυγάσματα τῆς σκέψεως αὐτῆς, τῶν ἐλπίδων, τῶν πόθων. Ὁ πολιτισμὸς τῶν τελευταίων αἰώνων ἀπέρρευσεν ἀπὸ τοῦ συνδέσμου τούτου Ἑλληνισμοῦ καὶ Χριστιανισμοῦ, ὅστις ἄνευ τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης δυσχερῶς ἤθελεν ἐπιτελέσῃ τὴν κοσμοϊστορικὴν αὐτοῦ ἀποστολήν.

Κηρύξατε τὸν θεῖον λόγον τοῦ ἑλληνικοῦ Εὐαγγελίου, ἀγαπητοὶ νεανίσκοι. Σᾶς ἀναμένουσιν οἱ ἀκροαταὶ ἀπανταχοῦ τῆς ἑλληνικῆς χερσονήσου. Εἶνε οἱ ὁμαίμονες καὶ ὁμόφυλοι ἐκεῖνοι, οἵτινες μετ' ἀπελπισμοῦ, ἀλλ' ἅμα καὶ καρτερίας ἀγωνίζονται ὑπὲρ τῶν ἐθνικῶν βωμῶν καὶ παραδόσεων, οἱ συμπατριῶται τοῦ Ὀρφέως καὶ τοῦ Ἀριστοτέλους, τοῦ Ἀλεξάνδρου καὶ τοῦ Πύρρου. Θέλετε κατακλήση αὐτούς, ἀλλ' ἅμα καὶ ἀποτρέψη τὸν ἐπικρεμάμενον κίνδυνον. Ἐτέρωθεν τῆς θαλάσσης, ἣτις καταβρέχει τὰς ἀμφισβητούμενας ταύτας ἑλληνικὰς χώρας, εὐρίσκεται ἄλλη χώρα, ἀπὸ αἰῶνων ἐπίσης ἑλληνική, ἣτις ποθεῖ ν' ἀκροασθῆ τῶν εὐγενῶν ἡμῶν ρημάτων, νὰ συνεχίσῃ τὴν ἐθνικὴν αὐτῆς ζωὴν καὶ ἐργασίαν. Πανταχοῦ ἐν ταῖς χώραις ταύταις διατελεῖ ὁ Ἑλληνισμὸς διεσπαρμένος καὶ πολεμούμενος· στερεῖται πολιτικῆς ἐνότητος καὶ διευθύνσεως· ἀλλ' ἔχει ἀκράδαντον τὴν πίστιν, ἰσχυρὰν τὴν πεποίθησιν ἐπὶ τὸ δίκαιον τοῦ ἀγῶνος. Ἐνισχύσατε τὴν πίστιν ταύτην διὰ τοῦ κηρύγματος καὶ ἔστε βέβαιοι, ὅτι ἐν βραχυτάτῳ διαστήματι χρόνου ὁ σκοπὸς ὑμῶν ἐπραγματώθη διὰ τῆς πλήρους ἀναγεννήσεως καὶ ἐνώσεως τοῦ ἑλληνικοῦ γένους.

Ὡς ἔλεγον ὑμῖν καὶ ἐν προτέρῳ Λόγῳ, ἡ ἐνέργεια, ἣν διεξάγετε, δὲν δύναται νὰ καταστῆ ἀποτελεσματικὴ, ἀν δὲν βαίνη παραλλήλως αὐτῇ ἡ ἐσωτερικὴ πίστις πρὸς τὴν ἐπιτυχίαν. Τοῦτο δύνασθε νὰ διδαχθῆτε ἐπίσης παρ' αὐτῶν τῶν ἡμετέρων ἀντιπάλων. Ὀλίγα ἔχουσι καὶ διαθέτουσιν οὗτοι μέσα, ἠθικὰ καὶ ὑλικά· ἀλλ' ὁ ζῆλος προβαίνει μέχρι φανατισμοῦ. Ἐν τούτοις τὰ μέσα, τὰ ὑφ' ἡμῶν διατιθέμενα, εἶνε ἀφθονώτερα. Τί ἐλλείπει λοιπόν; ἡ ἠθικὴ καὶ φυσικὴ δύναμις; Οὐχί. Λείπει, τὸ εἶπον ἐπανειλημμένως, ἡ σκόπιμος μέθοδος καὶ διεύθυνσις ἐν τῇ ἐπιτελέσει τοῦ μεγάλου σκοποῦ.